

NATIONAAL ACTIEPLAN INTEGRALE INNOVATIE. SAMENWERKEN AAN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVEN

Specificatie hoe SSH-onderzoek kennis ontwikkelt voor de sociaal-maatschappelijke aspecten van onderzoek

SSH-onderzoek en sociaal-maatschappelijke aspecten van innovatie

De Social Sciences & Humanities bestaan uit de geesteswetenschappen en sociale wetenschappen, rechtsgeleerdheid en economie & bedrijfskunde en omvat zowel fundamenteel als praktijkgericht onderzoek. SSH-onderzoek vindt plaats aan universiteiten, hogescholen, practoraten, nationale onderzoeksinstituten, TO2-instellingen, rijkskennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en bedrijven.

Inbedding en opschaling

Het SSH-veld doet onderzoek naar de sociaal-maatschappelijke aspecten van innovatie. Dat zijn de maatschappelijke, culturele, ethische, juridische, economische en bedrijfskundige factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling en maatschappelijke inbedding (adoptie, verspreiding en impact) van technologieën, producten, diensten of processen. Deze aspecten omvatten de manier waarop innovaties de samenleving beïnvloeden en hoe sociale structuren, waarden, normen en gedragingen op hun beurt de richting en het succes van innovaties bepalen. Denk aan onderzoek over gedrag en de omstandigheden waaronder burgers of organisaties hun keuzes willen aanpassen, en welke factoren bijdragen tot meer draagvlak of een stimulans zijn in verdienmodellen of nieuwe business- en governancemodellen. Of juist de bescherming van democratische waarden zoals vrijheid, gelijkheid, rechtvaardigheid, solidariteit en tolerantie in de huidige geopolitieke ontwikkelingen. SSH-onderzoek kan ook bijdragen aan het aanscherpen van probleemdefinities en de kritische reflectie bieden die belangrijk is voor het doordenken van innovaties en de maatschappelijke gevolgen daarvan.

'SSH-innovatie'

Naast deze kennis over hoe innovaties kunnen landen in de maatschappij, legt SSH-onderzoek de basis voor een breed palet aan 'SSH-innovaties' die kunnen bijdragen aan interventies voor maatschappelijke opgaven. Zo heeft SSH-onderzoek een centrale rol bij de ontwikkeling van kennis die kan leiden tot product- en dienstinnovaties, werkplek- en organisatorische innovaties, beleidsinnovaties en institutionele innovaties.

Een voorbeeld van een 'SSH-innovatie' is de ontwikkeling van tools die beleidsmakers kunnen inzetten om duurzame gedragsverandering op brede schaal te realiseren voor een rechtvaardig klimaatbeleid. Aan de basis van deze tools staat nieuwe kennis over hoe gedragsverandering sneller en op brede schaal kan worden gestimuleerd en de rol die individuele, sociale en contextfactoren spelen in de bevordering van duurzaam gedrag.

Innovatieprocessen

Een specifieke rol ten aanzien van de sociaal-maatschappelijke aspecten van innovatie wordt ingenomen door het wetenschapsveld dat zich bezighoudt met hoe innovatie plaatsvindt en welke processen nodig zijn om integrale innovatie tot stand te brengen. Dit zijn onder meer innovatie- en ontwerpwetenschappers, die zowel een technische als een SGW-achtergrond kunnen hebben. Zij ontwikkelen ook (methodologische) kennis over het benodigde verbinden, innoveren, ontwerpen en transformeren en daarmee geven ze ook weer richting aan de kennisontwikkeling in het technologische én SGW domein.

Inzichten en methodologieën

Voor de bijdrage van SSH-onderzoek aan innovaties kan voortgebouwd worden op en gebruik gemaakt worden van de brede expertise en inzichten die vanuit dit onderzoek beschikbaar zijn. De zogeheten Key

Enabling Methodologies bieden daarbij het handelingsperspectief om veranderingen te bewerkstelligen, te toetsen en te evalueren.

Key Enabling Methodologies

De Key Enabling Methodologies (KEM's of sleutelmethodologieën) vormen het instrumentarium, bestaande uit methoden, methodieken, modellen, strategieën, processen en tools voor het ontwikkelen van toepassingen, interventies, systemen of instituties, die het proces van sociaal-maatschappelijke verandering helpen vormgeven (*KEM Agenda 2024-2027*). KEM's bestrijken alle relevante facetten van het realiseren van innovatie. Denk aan methoden voor co-creatie, experimenteeromgevingen, de inzet van digital twins, monitoring en effectmeting, samenwerking tussen stakeholders of aan methoden die gedragsverandering aanjagen. KEM's zijn faciliterend 'enabling' bij het verbinden van (nieuwe) technologie en expertise en inzichten uit het SSH-onderzoek ten behoeve van innovatie. Ze zorgen dat technologie, kennis en expertise hun weg vinden naar nieuwe toepassingen. Als zodanig is een KEM vaak niet alleen een instrument, maar ook een context of infrastructuur voor betrokken stakeholders om samen te leren en om verschillende vormen van 'weten' te combineren: praktijk, ervaring en expertise, wetenschappelijk, over grenzen van disciplines heen.

Inzichten: expertisecategorieën

Hieronder wordt de bijdrage van het SGW-onderzoek aan innovaties toegelicht door middel van de expertisecategorieën. Deze categorieën en voorbeelden van onderzoeksvragen zijn ontleend aan het document 'SSH-expertise onontbeerlijk voor de innovatie- en technologiestrategie' van de SSH-raad en het document 'SGW Inspiratievragen' van NWO. Het gaat daarbij om de belangrijkste expertises, inclusief voorbeelden van SSH-disciplines die daaraan bijdragen. Het is dus geen uitputtend overzicht. Medio 2026 wordt dit overzicht uitgebreid en worden er voorbeelden van onderzoeksvragen toegevoegd.

Expertise categorie	Discipline(s)
<i>Gedrag</i> Gedrag is een belangrijke factor in het veroorzaken en oplossen van problemen en loopt als rode draad door allerlei thema's heen.	<i>Psychologie</i>
<i>Wet- en regelgeving</i> Innovaties hebben een goede juridische verankering nodig. Het recht kan ook grenzen stellen aan innovaties.	<i>Rechtsgeleerdheid, public policy, bestuurskunde, politicologie, politieke economie</i>
<i>Economische kansen en verdienvermogen</i> Innovaties bieden economische kansen en kunnen onze verdienvermogen versterken.	<i>Economie, bedrijfskunde, (economische) geschiedenis</i>
<i>Communicatie</i> Communicatie speelt een belangrijke rol bij innovaties, zowel bij de totstandkoming van een breed gedragen visie op de benodigde verandering als bij de implementatie van innovaties.	<i>Communicatiewetenschap, informatica, mediastudies, taalwetenschap</i>
<i>Waarden</i> Waarden zijn algemene principes, overtuigingen en drijfveren die richting geven aan handelen. Deze waarden kunnen conflicteren en de uitdaging van het innovatieproces is om oplossingen te bedenken waarin aan alle relevante waarden recht wordt gedaan. Dat maakt die oplossingen maatschappelijk gezien meer aanvaardbaar en voorkomt mislukkingen, of dure aanpassingen achteraf.	<i>Filosofie, ethiek</i>
<i>Artisticiteit en Kunst</i> Innovaties worden vaak al in uitingen van kunst en cultuur onderzocht als ze in werkelijkheid nog niet bestaan, gebruikmakend van de kracht van verbeelding. Ook exploreren kunstuitingen vaak mogelijke scenario's. Designers bieden met hun creativiteit alternatieve	<i>Cultuurwetenschappen, kunsten en (social) design</i>

<p>werkwijzen om uitdagingen te analyseren en zo tot nieuwe oplossingen te komen. Door bijvoorbeeld een vraagstuk te herformuleren, creëren ontwerpers ruimte om door bestaande systemen en gedragingen te breken.</p>	
<p><i>Politiek en beleid</i> Om legitimiteit en draagvlak voor innovaties te creëren, is het belangrijk dat er een goede politieke en beleidsmatige inbedding is. Dit zowel vanuit nationaal als internationaal perspectief.</p>	<p><i>Bestuurskunde, conflictstudies, economie, Europese studies, geschiedenis (sociaaleconomisch, internationale betrekkingen), politicologie, recht, Innovatiewetenschappen</i></p>
<p><i>Welzijn en menselijk functioneren</i> De veranderingen die innovaties met zich mee brengen, hebben gevolgen voor de leefomgeving van mensen en hun welzijn en stellen eisen aan hun functioneren.</p>	<p><i>Antropologie, cultuurwetenschappen, geschiedenis, psychologie, sociologie</i></p>
<p><i>Vaardigheden, kennis en loopbaanontwikkeling</i> Om innovaties goed te laten landen in de praktijk, moeten bedrijven, organisaties en individuen ze snel kunnen toepassen zodat mensen zich blijven ontwikkelen.</p>	<p><i>Onderwijswetenschappen, pedagogiek, (ontwikkelings-)psychologie</i></p>

Expertises praktijkonderzoek

De expertises van het praktijkgericht onderzoek door hogescholen zijn door de HBO Thematafel Maatschappelijk Verdienvermogen als volgt ingedeeld: economisch, juridisch, socio-cultureel, kunst-creatief en sociaal-ontwerp. Deze expertises zijn gebaseerd op de vier dimensies van maatschappelijke inbedding, die het Rathenau Instituut hanteert in de publicatie *Voorbij lokaal enthousiasme*. De lectoraten die onderzoek doen binnen deze expertisegebieden zetten daarbij eveneens de kennis uit de SSH-disciplines in maar richten zich meer thematisch op maatschappelijke opgaven. Bovendien is de kern van het praktijkgericht onderzoek dat er sprake is van vraagarticulatie uit de praktijk. Daardoor wordt er automatisch gekeken vanuit de valorisatiebril en is transdisciplinair onderzoek een gegeven: Hoe is de opgedane kennis bruikbaar en relevant voor de praktijk? Hoe kan de innovatie succesvol worden ingebed?

Expertises Maatschappelijk Verdienvermogen

Economisch: Innovaties moeten een marktaandeel veroveren op basis van een levensvatbaar verdienmodel. Ze moeten onderdeel worden van toeleverings- en distributieketens om te kunnen functioneren. Hierbij wordt een brede kijk op kapitaal gehanteerd (financieel-economisch kapitaal, sociaal kapitaal, menselijk kapitaal en natuurlijk kapitaal).

Juridisch (wet- en regelgeving): Innovaties moeten worden ingepast in wet- en regelgeving, standaarden en protocollen. Het is lang niet altijd op voorhand duidelijk welke regels van toepassing zijn op een innovatieve oplossing.

Socio-cultureel (gedrag/veranderkunde): Zonder maatschappelijk draagvlak en acceptatie door het brede publiek kan een innovatie niet overleven. Dat betekent dat in het innovatieproces rekening moet worden gehouden met de opvattingen, waarden en routines van mensen.

Kunst-creatief: Kunstenaars en creatieven helpen de huidige wereld in kaart te brengen, nieuwe werelden te verbeelden, en fenomenen en problemen anders te bezien. Hiermee kunnen we onze (gewenste) toekomst verkennen en uiteindelijk richting geven aan verandering.

Sociaal ontwerp: Daarnaast is er een speciale categorie van 'intermediaire' organisaties die gespecialiseerd zijn in het organiseren van co-creatie. Zij zijn vaak betrokken bij de inrichting (hoe je co-creatie op een goede manier kunt organiseren) en begeleiding van een samenwerking (hoe je (welke) organisaties en personen op een goede manier kunt betrekken bij een innovatie).

